

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τα τελευταία τριάντα με σαράντα χρόνια, η στροφή σε θέματα φύλου και έμφυλου ρόλου έχει μεταμορφώσει την ιστορική επιστήμη, όχι μόνο προσθέτοντας τις γυναίκες σε μία ούτως ή άλλως πλούσια ιστορική θεματολογία, αλλά προτείνοντας, επίσης, νέους συναρπαστικούς τρόπους προβληματισμού στο πεδίο. Αυτό το νέο ενδιαφέρον για το πώς είχαν ανατεθεί οι κοινωνικοί και έμφυλοι ρόλοι τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες, το οποίο αναπτύχθηκε τις τελευταίες δύο δεκαετίες περίπου, είχε επίσης σημαντικό αντίκτυπο στη συγγραφή της ιστορίας της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Οι νέες εργασίες δεν έστρεψαν απλώς την προσοχή τους στον ρόλο των γυναικών εντός της Αυτοκρατορίας, αλλά διερεύνησαν ιδιαίτερα γιατί η Αυτοκρατορία υπήρξε για τόσο καιρό ένα ανδροκρατούμενο περιβάλλον.

Για παράδειγμα, οι ιστορικοί άρχισαν να εξετάζουν τις επιπτώσεις της Αυτοκρατορίας και της αποικιακής κατάκτησης και ανάπτυξης ειδικά στις ιθαγενείς και τις μετανάστριες. Ακόμα και μια γρήγορη ματιά στις αποικιακές αγορές εργασίας δείχνει ότι οι αποικιοκρατούμενες εργάζονταν σε δουλειές στις οποίες δεν θα είχαν πρόσβαση στη Βρετανία. Στην Ινδία και σε άλλες αποικίες, οι γυναίκες δούλεψαν σε οικοδομές και πρόσφεραν σκληρή χειρωνακτική εργασία, όπως και σε τομείς πιο παραδοσιακά συνυφασμένους με τη γυναικεία εργασία: οικιακά, γεωργία, πορνεία και διάφορες υπηρετικές θέσεις. Όπως και στην περίπτωση των εργαζόμενων γυναικών στη Βρετανία, είχαν επιπλέον το βάρος της φροντίδας των παιδιών και της οικιακής εργασίας στα νοικοκυριά τους. Βεβαίως, πολλά από τα βάρη και τις φροντίδες τους ήταν κοινά και στις λευκές εργάτριες που ζούσαν στη Βρετανία. Οι γυναίκες στις αποικίες όμως υπόκειντο σε μεγαλύτερο έλεγχο από ό,τι οι αντίστοιχες Βρετανίδες, καθώς οι κοινωνικές μεταρρυθμίσεις στις αποικίες άρχισαν να

χαρακτηρίζουν την αποικιακή κυριαρχία από τα μέσα του 19ου αιώνα. Οι ιστορικοί που εξετάζουν τις ζωές των γυναικών στις αποικίες βλέπουν έτσι παράλληλα τον αντίκτυπο της αποικιοποίησης, όπως και τα έθιμα και τους νόμους που προϋπήρχαν της αποικιοκρατίας, ερευνώντας πώς το πρώτο μορφοποίησε και άλλαξε το δεύτερο, και πώς αυτό μπορεί να επηρέασε τις ζωές των γυναικών.

Με έμφαση περισσότερο στη Δύση και τις επιπτώσεις της στην Αυτοκρατορία, οι ιστορικοί κατέδειξαν, επίσης, τον καθοριστικό ρόλο των δυτικών γυναικών στην ανάπτυξη της Αυτοκρατορίας, παρά την παραδοσιακή απουσία τους από την ιστορική καταγραφή. Παράλληλα με τις τολμηρές γυναίκες εξερευνητρίες και ταξιδιώτισσες, που απεκδύθηκαν τους παραδοσιακούς ρόλους τους και αναγνώρισαν στην Αυτοκρατορία τη δυνατότητα για περιπέτεια, την οποία δεν μπορούσαν να έχουν στην πατρίδα, ένα αυξανόμενο ποσοστό του λευκού πληθυσμού της Αυτοκρατορίας, ειδικά από τα μέσα του 19ου αιώνα, ήταν γυναίκες. Οι Βρετανίδες πήγαν να εργαστούν στις αποικίες ως γιατροί και νοσοκόμες, ως σερβιτόρες και υπηρέτριες, ως αγρότισσες, καθώς και σε μια πληθώρα άλλων κλάδων οικονομικών επαγγελματιών και απασχολήσεων. Πολλές πήγαν μόνες τους, ελπίζοντας ότι η γυναικεία αγορά εργασίας στις αποικίες θα ήταν ευρύτερη, καλύτερη και πιο επικερδής από αυτήν στην οποία είχαν πρόσβαση στη Βρετανία. Οι γυναίκες έφθασαν, επίσης, ως σύζυγοι αγροτών και εργατών γης γενικά, επιχειρηματιών, στρατιωτών, δημόσιων λειτουργών, πωλητών και επιστημόνων. Πόσο διαφορετική ήταν η ζωή τους από αυτήν που θα ζούσαν, αν έμεναν στη Βρετανία; Ποιες επιπτώσεις είχε η ζωή στις αποικίες, προσωρινή ή μόνιμη, στον τρόπο που οι γυναίκες αντιλαμβάνονταν τον ρόλο και τη θέση τους στην κοινωνία;

Τέτοια ερωτήματα, συχνά κεντρικά στη νέα επιστημονική συζήτηση επάνω στο φύλο και την Αυτοκρατορία, υποδεικνύουν, επίσης, ότι οι σαφείς διασυνδέσεις μεταξύ της εσωτερικής πολιτικής και της πολιτικής της Αυτοκρατορίας συγχροτούν ένα γόνιμο πεδίο έρευνας. Είναι πολύ εύκολο να θεωρούμε τη Βρετανία ως «εδώ» και την Αυτοκρατορία ως «εκεί πέρα», όταν στην πραγματικότητα οι δεσμοί της Βρετανίας με την Αυτοκρατορία της ήταν στενοί και αποφασιστικής σημασίας. Είτε κάποιος μελετά τους οικονομικούς δεσμούς, τις συμμαχίες σε καιρό πολέμου ή τις μεταναστευτικές πολιτικές, οι διασυνδέσεις είναι προφανείς. Μελετητές του φύλου έχουν προχωρήσει ένα βήμα παραπέρα αυτό το σκεπτικό, εξετάζοντας, για παράδειγμα, πώς οι γυναίκες που αγωνίζονταν για να αποκτήσουν πολιτική φωνή στη Βρετανία ανέπτυξαν συνειδητά μια

επιχειρηματολογία για την υπεροχή τους σε σχέση με τις «κατώτερες» αδελφές τους στις αποικίες και την προστασία των τελευταίων. Τέτοιες μελέτες έχουν σαφώς καταδείξει τις διασυνδέσεις μεταξύ της Βρετανίας και της Αυτοκρατορίας όχι μόνο στο απτό επίπεδο της πολιτικής αλλά και στην κυκλοφορία και την ανταλλαγή των ιδεών.

Ωστόσο, η επιστημονική συζήτηση σχετικά με το φύλο και την Αυτοκρατορία δεν ασχολείται αποκλειστικά με τη θέση και τον ρόλο των γυναικών. Με την εξέταση των ρόλων που αποδίδονται στους ανθρώπους ως αποτέλεσμα του φύλου τους, με την επισήμανση τόσο των ομοιοτήτων όσο και των διαφορών μεταξύ της αναμενόμενης ανδρικής και γυναικείας συμπεριφοράς, με το να είναι ευαίσθητοι στους ρόλους με τους οποίους η γλώσσα και οι ιδέες αντανακλούν ή προκαλούν τους κυρίαρχους κοινωνικούς ρόλους, οι ιστορικοί του φύλου είναι σε θέση να διερωτηθούν γιατί η Αυτοκρατορία παρουσιάζοταν τόσο καιρό ως ένα αποκλειστικά ανδρικό πεδίο. Ακόμα και τώρα, οι δημόσιες αναπαραστάσεις της Αυτοκρατορίας τείνουν να επικεντρώνονται στους άνδρες και σε παραδοσιακά αρσενικές επιδιώξεις. Αναμφίβολα, νέες μελέτες έχουν αποδείξει ότι η ιστορία της Αυτοκρατορίας είναι πολύ πιο περίπλοκη, και ότι η εικόνα της αρρενωπότητας είναι τόσο έντονα ταυτισμένη με τον ιμπεριαλισμό σε σημείο που από μόνη της αυτή η ενασχόληση αποτελεί θέμα προς διερεύνηση.

Το φύλο, λοιπόν, υπονοεί περισσότερο από την απλή «επιστροφή» των γυναικών στις ιστορίες της Αυτοκρατορίας και της αποικιακής επέκτασης, και όλα αυτά τα ζητήματα αφορούν ερωτήματα με τα οποία ασχολείται ο παρών τόμος. Πρόθεση των κεφαλαίων που ακολουθούν είναι να προσφέρουν στους αναγνώστες που ενδιαφέρονται για το πρόγραμμα της *Ιστορίας της Βρετανικής Αυτοκρατορίας της Οξφόρδης* μια συνολικότερη ερμηνεία της σημασίας της Αυτοκρατορίας και της σπουδαιότητας του φύλου, μελετώντας τις εμπειρίες τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών, και διερευνώντας πώς οι διαφορετικοί ρόλοι που αποδίδονται στους άνδρες και τις γυναίκες επηρέασαν την πορεία της αυτοκρατορικής ιστορίας για τρεις περίπου αιώνες.

Σε κάθε καινούργιο πεδίο, και πιθανώς ειδικά εκεί όπου οι μελετητές χρησιμοποιούν μεθοδολογίες άλλων επιστημονικών κλάδων, τείνει να χρησιμοποιείται ένα νέο και εξειδικευμένο λεξιλόγιο· και ενώ αυτό το λεξιλόγιο γίνεται γρήγορα αναγνωρίσιμο σε ένα εξειδικευμένο περιβάλλον, θα υπάρχουν πάντα κάποιες λέξεις που είναι άγνωστες στον γενικό αναγνώστη. Τις περισσότερες φορές, αυτές οι λέξεις γίνονται σαφείς από τα συμφραζόμενά τους και εδώ έχουμε προσπαθήσει να είμαστε

συνεπείς στη χρήση τους. Ακόμα και έτσι, θα ήταν χρήσιμο να ορίσουμε κάποιους όρους που μόνο πρόσφατα έχουν αποκτήσει ευρεία χρήση, και τους οποίους ο γενικός αναγνώστης ίσως δεν έχει συναντήσει στην ιστορική γραφή.

Η ετυμολογία της λέξης *ομοκοινωνικός* θα μπορούσε να οδηγήσει στην εξήγηση ότι αναφέρεται σε κοινωνικές δραστηριότητες και σχέσεις ανάμεσα σε παρόμοια άτομα. Για τη φεμινιστική και ακαδημαϊκή συζήτηση σχετικά με το φύλο, το νόημά της είναι πιο συγκεκριμένο και εξαιρετικά πολύτιμο, υποδηλώνοντας κοινότητες ή κοινωνίες που όχι μόνο αποτελούνται από άνδρες, αλλά που προβάλλουν ή υιοθετούν συμπεριφορές ή χαρακτηριστικά πιο άμεσα συνυφασμένα –από ιστορικής σκοπιάς τουλάχιστον– με τους άνδρες. Έτσι, οι σκληροτράχηλες ακριτικές κοινωνίες των αποικιών εγκατάστασης δεν ήταν μόνο στελεχωμένες στις απαρχές τους σχεδόν αποκλειστικά από άνδρες, αλλά ήταν και συνυφασμένες με μεγάλη κατανάλωση αλκοόλ, ανομία και περιφρόνηση των κοινωνικών συμβάσεων ευγενείας.

Το ρήμα *μεταφράζω* χρησιμοποιείται σε αυτές τις σελίδες ως εργαλείο διερεύνησης για το πώς οι κουλτούρες αντιλαμβάνονταν η μία την άλλη, για το πώς συγκεκριμένες πρακτικές, έθιμα ή ιδέες όπως και λέξεις «μεταφράζονταν» ή όχι, διασχίζοντας πολιτισμικά και γλωσσολογικά όρια. Πρόκειται, βέβαια, για έναν ακαδημαϊκό όρο, ο οποίος προσφέρει, μάλιστα, μια εικόνα με πολύ περισσότερες διαβαθμίσεις από ό,τι ο όρος *αντιλαμβάνομαι*. Γιατί ενώ μία λάθος «μετάφραση» είναι συχνά επίσης και μια παρεξήγηση, έχει να κάνει λιγότερο με σύγχυση παρά με τη δυσαναλογία ή την αναντιστοιχία ιδεών ή εθίμων σε διαφορετικά μέρη του κόσμου. Η έννοια της «μετάφρασης», με την έμφασή της στην αντιστοιχία, προσφέρει ξεκάθαρα μια μέθοδο διερεύνησης που φθάνει σε μεγαλύτερο βάθος.

Ενώ η «μετάφραση» είναι ένας όρος που οι ιστορικοί έχουν δανειστεί από τη λογοτεχνία, ο *συντροφικός γάμος* είναι ένας όρος ανεξίτηλα συνδεδεμένος με τη δουλειά ενός ιστορικού: του ιστορικού του γάμου και της οικογένειας στην πρώιμη νεότερη περίοδο, Lawrence Stone. Ο όρος χρησιμοποιείται για να διακρίνει τους γάμους στους οποίους οι γυναίκες αποτελούσαν για τους συζύγους τους αγαθό και επένδυση από εκείνους τους γάμους –που βαφτίζονταν *συντροφικοί*– στους οποίους η τρυφερότητα και η συντροφικότητα ήταν βασικά συστατικά. Ένας συντροφικός γάμος δεν ήταν απαραίτητα ένας γάμος μεταξύ ίσων, αλλά θεωρούσε πράγματι τη συντροφικότητα καθοριστικό παράγοντα στη

γαμήλια συμβίωση του ζευγαριού και δεν αντιμετώπιζε τον γάμο ως επαγγελματική συμφωνία.

Κάποιοι από αυτούς τους καινούργιους όρους είναι πιο γνωστοί από άλλους. Όλοι τους επιτελούν χρήσιμες λειτουργίες, οι οποίες επιτρέπουν στους ιστορικούς σχετική ευελιξία ή συντομία στη διατύπωση πολλές φορές σύνθετων και συχνά καινοτόμων ιδεών. Στον παρόντα τόμο πιστεύουμε ότι η εισαγωγή νέων και συναρπαστικών ιδεών μέσω αυτής της ορολογίας θα βοηθήσει τους αναγνώστες να συλλάβουν τη σημασία και τις αποχρώσεις της συνεξέτασης του φύλου και της Αυτοκρατορίας σε ενιαία προβληματική, και ότι θα βοηθήσει ταυτόχρονα να προχωρήσει περαιτέρω ο σκοπός της *Ιστορίας της Βρετανικής Αυτοκρατορίας της Οξφόρδης* σε νέες κατευθύνσεις και σε νέα ερευνητικά πεδία.

Η επιμελήτρια θα ήθελε να ευχαριστήσει για τη γενναιόδωρη οικονομική βοήθεια την οποία προσέφεραν τους εξής: College of Letters, Arts and Sciences στο Πανεπιστήμιο της Νότιας Καλιφόρνιας, Βιβλιοθήκη Doheny στο Πανεπιστήμιο της Νότιας Καλιφόρνιας, Τμήμα Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Νότιας Καλιφόρνιας, Κέντρο Διεθνών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Νότιας Καλιφόρνιας, Ίδρυμα Ahmanson, Πανεπιστήμιο του Τέξας, και St. Antony's College στην Οξφόρδη. Για την υποστήριξη της προσωπικής της δουλειάς, η επιμελήτρια θα ήθελε να επεκτείνει τις ευχαριστίες στο Ίδρυμα Rockefeller, που της επέτρεψε να περάσει έναν υπέροχο μήνα στο Bellagio Center στη λίμνη Κόμο. Χωρίς τη βοήθεια, τις προσπάθειες και τις συμβουλές των Tyson Gaskill, Wm. Roger Louis, Roy Ritchie και Laura Sjoberg, ο τόμος αυτός σίγουρα θα ήταν πολύ πιο φτωχός.

Philippa Levine